

Sygn. akt III CNP 10/18

POSTANOWIENIE

Dnia 12 grudnia 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Bogumiła Ustjanicz

w sprawie z powództwa Z. R. i S. R.
przeciwko P. S.A. z siedzibą w W. i T. S.A. z siedzibą w K.
o nakazanie usunięcia słupów energetycznych wraz z linią energetyczną i zakaz
wykonywania aktów posiadania,
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 12 grudnia 2018 r.,
na skutek skargi strony pozwanej
o stwierdzenie niezgodności z prawem
prawomocnego wyroku Sądu Okręgowego w K.
z dnia 9 marca 2016 r., sygn. akt II Ca (...),

odrzuca skargę.

UZASADNIENIE

Powodowie S. R. i Z. R. domagali się nakazania pozwanym P. S. A. w W. i T. S.A. w K. usunięcia słupów energetycznych wraz z linią energetyczną i zakazania im wykonywania aktów posiadania w stosunku do opisanej nieruchomości stanowiącej wspólność majątkową małżeńską powodów.

Sąd Rejonowy w S. wyrokiem z dnia 26 marca 2015 r. nakazał Spółce E. usunięcie 12 słupów energetycznych wraz z przebiegającymi pomiędzy nimi liniami energetycznymi oraz Spółce T. usunięcie trzech słupów energetycznych, wraz z przebiegającymi między nimi liniami energetycznymi, usytuowanych na

nieruchomości powodów, a także zakazał pozwanym wykonywania jakichkolwiek aktów posiadania w stosunku do tej nieruchomości.

Po rozpoznaniu apelacji pozwanych Sąd Okręgowy w K. wyrokiem z dnia 9 marca 2016 r. zmienił wyrok Sądu pierwszej instancji przez dodanie orzeczenia o odroczeniu wykonania nałożonego na pozwanych obowiązków oraz stosowania zakazów na czas jednego roku od prawomocności wyroku, a w pozostałym zakresie apelację oddalił.

Pozwana Spółka E. w skardze o stwierdzenie niezgodności z prawem wyroku Sądu Okręgowego, wniesionej w dniu 7 marca 2018 r., zarzuciła, że jest on niezgodny z art. 2 § 3 k.p.c., art. 177 § 1 pkt 3 k.p.c., art. 35 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 12 marca 1958 r. o zasadach i trybie wywłaszczania nieruchomości, art. 44 ust. 1 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie terytorialnym (Dz. U. Nr 16, poz. 96), art. 5 ust. 1 ustawy z dnia 10 maja 1990 r. przepisy wprowadzające ustawę o samorządzie terytorialnym i ustawę o pracownikach samorządowych (Dz. U. Nr 32, poz. 191), art. 16 ustawy z dnia 27 kwietnia 1989 r. o przedsiębiorstwie państwowym „Polskie Koleje Państwowe” (Dz. U. Nr 26, poz. 138 z późn. zm.) w brzmieniu nadanym art. 1 pkt 5 ustawy z dnia 19 października 1991 r. o zmianie ustawy o przedsiębiorstwie państwowym „Polskie Koleje Państwowe” (Dz. U. Nr 107, poz. 463), art. 7 pkt 1 u.k.w.h., art. 292 w związku z art. 172 § 1 k.c., art. 10 ustawy z dnia 28 lipca 1990 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 55, poz. 312).

Podawała, że przez wydanie tego wyroku doszło do powstania szkody w wysokości 33 527,93 zł, która obejmuje sumę wydatków poniesionych we wniesionej przez nią sprawie o ustanowienie na nieruchomości powodów służebności przesyłu - opłaty sądowej (40 zł), opłaty skarbowej od pełnomocnictwa (17 zł), wynagrodzenia wypłaconego biegłym (3 571 zł). Ponadto w zawartej umowie zobowiązała się do zapłacenia wynagrodzenia zleceniobiorcy za opracowanie dokumentacji techniczno - prawnej dotyczącej przeniesienia urządzeń poza nieruchomość powodów (24 300 zł), na wypadek nieuwzględnienia jej wniosku o ustanowienie służebności przesyłu.

Wzruszenie zaskarżonego wyroku w drodze innych środków prawnych nie było i nie jest możliwe, ponieważ skarga o wznowienie postępowania została prawomocnie odrzucona, a ustalona przez Sąd Rejonowy wartość przedmiotu sporu na kwotę 2000 zł wyłączała dopuszczalność skargi kasacyjnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego wyroku jest nadzwyczajnym środkiem prawnym, mającym na celu uzyskanie prejudykatu umożliwiającego dochodzenie od Skarbu Państwa roszczeń odszkodowawczych za szkodę wyrządzoną przez wydanie przez sąd orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie, które nie jest zgodne z prawem (art. 417¹ § 2 k.c.). Oceny zasadności skargi Sąd Najwyższy dokonuje przy zastosowaniu autonomicznego pojęcia bezprawności, zgodnie z którym orzeczeniem niezgodnym z prawem w rozumieniu art. 424¹ k.p.c. jest orzeczenie niewątpliwie sprzeczne z zasadniczymi i niepodlegającymi różnej wykładni przepisami, z ogólnie przyjętymi standardami rozstrzygnięć albo wydane w wyniku szczególnie rażąco błędnej wykładni lub niewłaściwego zastosowania prawa, które jest oczywiste i nie wymaga głębszej analizy prawnej (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 31 marca 2006 r., IV CNP 25/05, OSNC 2007, nr 1, poz. 17, z dnia 17 lipca 2006 r., I CNP 33/06, OSNC z 2007, nr 2, poz. 35 oraz wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 27 września 2012 r., SK 4/11, OTK-A 2012, poz. 1104). Odpowiedzialność Skarbu Państwa może mieć miejsce tylko wówczas, gdy poszkodowany uczynił wszystko celem wyeliminowania szkody. Bezskuteczność tych działań albo brak możliwości ich podjęcia, może uzasadniać roszczenie o naprawienie szkody. Wskazuje to na subsydiarną naturę skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, polegającą na tym, że uwzględnienie jej przez Sąd Najwyższy nie prowadzi do zmiany wadliwego orzeczenia, czy wyeliminowania go z obrotu prawnego, stanowi jedynie pierwszy etap postępowania zmierzającego do realizacji odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa.

Zgodnie z art. 424¹ § 1 k.p.c., przesłanką dopuszczalności skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego wyroku jest niemożność zmiany lub uchylecia tego wyroku w drodze przysługujących stronie środków

prawnych. Konsekwencją niewykazania istnienia tej przesłanki jest odrzucenie skargi na podstawie art. 424⁸ § 2 k.p.c. W art. 424⁵ § 1 k.p.c. zostały wyszczególnione wymagania formalne skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia. Mają one charakter konstrukcyjny, co oznacza, że powinny być przytoczone w skardze samodzielnie, niezależnie od innych wymagań, a brak któregośkolwiek z nich, stanowi przyczynę odrzucenia skargi bez przeprowadzania postępowania naprawczego. Do tych wymagań należy także uprawdopodobnienie wyrządzenia szkody spowodowanej przez wydanie wyroku, którego skarga dotyczy (art. 424⁵ § 1 pkt 4 k.p.c.) oraz wykazanie, stosownie do art. 424⁵ § 1 pkt 5 k.p.c., że wzruszenie prawomocnego wyroku w drodze innych środków nie było i nie jest możliwe.

Źródłem szkody, o jakiej mowa w art. 424¹ § 1 k.p.c., do naprawienia której zmierza skarżący przez żądanie wydania prejudykatu, wymaganego art. 417¹ § 2 k.c., powinno być wydanie niezgodnego z prawem wyroku kończącego postępowanie w sprawie. Szkodą w rozumieniu przepisów regulujących skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia jest konkretny uszczerbek majątkowy, ustalony zgodnie z art. 361 § 2 k.c. (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 czerwca 2015 r., V CNP 60/14, niepubl.).

Uprawdopodobnienie wyrządzenia szkody przez wydanie wyroku polega na złożeniu przez skarżącego oświadczenia, że szkoda wystąpiła oraz przeprowadzeniu nie budzącego wątpliwości wywodu, wskazującego postać, rodzaj, rozmiar i czas powstania szkody będącej konsekwencją wydania kwestionowanego wyroku, a także przedstawienie dowodów uwiarygodniających ten wywód (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 11 sierpnia 2005 r., III CNP4/05, OSNC nr 1, poz. 16, z dnia 23 września 2005 r., III CNP 5/05, z dnia 31 stycznia 2006 r., IV CNP 38/05, z dnia 8 grudnia 2016 r., V CNP 37/16, z dnia 16 marca 2018 r., V CNP 42/17, niepublikowane). Wymaganie wykazania rzeczywistego zaistnienia szkody dotyczy uszczerbku, który obiektywnie powstał już w chwili wniesienia skargi. Wywód skarżącej nie spełnia tych wymagań. W skład podanej wysokości szkody wchodzi wydatki, które nie mogą być traktowane jako szkoda w przedstawionym rozumieniu. Wydatkowane przez skarżącą kwoty stanowią koszty postępowania w innej sprawie, które nie zostało jeszcze zakończone. Nie

było zatem podstaw do uznania, że mogą stanowić rzeczywiście istniejący uszczerbek majątkowy, niezależnie od braku podstaw do przyjęcia, że pozostają adekwatnym i normalnym związku przyczynowym z wydaniem zaskarżonego orzeczenia. Niesłusznie jako powstałą szkodę skarżąca określiła zobowiązanie się w umowie do zapłaty wynagrodzenia zleceniobiorcy, co oznacza, że zapłaty nie dokonała, a tym samym bezprzedmiotowe byłyby rozważania dotyczące istnienia związku przyczynowego. Wątpliwości budzi twierdzenie skarżącej, że w sprawie była niedopuszczalna skarga kasacyjna, z uwagi na zbyt niską wartość przedmiotu sporu (art. 398² § 1 k.p.c.) w sytuacji niepodjęcia działań zmierzających do określenia rzeczywistej wartości przedmiotu zaskarżenia na etapie apelacji, jak też nie doszło do wniesienia skargi kasacyjnej. Przemawiało to za przyjęciem, że nie zostało spełnione także wymaganie z art. 424⁵ § 1 pkt 5 k.p.c. Niezależnie od tego Sąd Najwyższy był zobowiązany do oceny dopuszczalności skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego wyroku przy uwzględnieniu zmiany stanu prawnego.

Ustawą z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (Dz. U. z 2018 r., poz. 5 ze zm., dalej: „u.SN”), która weszła w życie z dniem 3 kwietnia 2018 r., ustawodawca wprowadził do systemu prawnego nowy nadzwyczajny środek zaskarżenia w postaci skargi nadzwyczajnej, zakreślając szeroko jej podstawy. Zgodnie z art. 89 § 1 u.SN, jeżeli jest to konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, od prawomocnego orzeczenia sądu powszechnego lub sądu wojskowego kończącego postępowanie w sprawie może być wniesiona skarga nadzwyczajna, o ile orzeczenie narusza zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w konstytucji (pkt 1) lub orzeczenie w rażący sposób narusza prawo przez błędną jego wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie (pkt 2) lub zachodzi oczywista sprzeczność istotnych ustaleń sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego (pkt 3), a orzeczenie nie może być uchylone lub zmienione w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia. Termin do wniesienia tej skargi został określony na 5 lat od dnia uprawomocnienia się zaskarżonego wyroku (art. 89 § 3 u.SN). Ponadto stosownie do art. 115 § 1 u.SN w okresie 3 lat od dnia wejścia w życie tej ustawy skarga nadzwyczajna może

być wniesiona od prawomocnych orzeczeń kończących postępowanie w sprawach, które uprawomocniły się po dniu 17 października 1997 r. i wówczas nie ma zastosowania art. 89 § 3 zdanie pierwsze, przewidujące pięcioletni termin do wniesienia skargi nadzwyczajnej. W razie uwzględnienia skargi nadzwyczajnej, Sąd Najwyższy uchyla zaskarżone orzeczenie w całości lub w części i stosownie do wyników postępowania orzeka co do istoty sprawy albo przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania właściwemu sądowi, w razie potrzeby, uchylając także orzeczenie sądu pierwszej instancji, albo umarza postępowanie, a jeżeli stwierdzi brak podstawy do uchylenia orzeczenia, oddala skargę. W art. 89 § 4 i 115 § 2 u.SN została przewidziana możliwość stwierdzenia przez Sąd Najwyższy - w razie zajścia wskazanych przesłanek - że zaskarżone orzeczenie zostało wydane z naruszeniem prawa oraz wskazania okoliczności, z powodu których wydał takie rozstrzygnięcie.

Zmiana stanu prawnego związana z wprowadzeniem skargi nadzwyczajnej ma istotne znaczenie dla dopuszczalności skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia. Z treści art. 89 § 1 in fine u.SN wynika, że możliwość uchylenia lub zmiany prawomocnego orzeczenia w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia, wyłącza dopuszczalność skargi nadzwyczajnej. Skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia nie należy do „innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia”, ponieważ w wyniku jej rozpoznania nie dochodzi do uchylenia lub zmiany kwestionowanego orzeczenia, a Sąd Najwyższy, uwzględniając skargę stwierdza, że orzeczenie to narusza prawo. Ponadto dochodzenie odszkodowania od Skarbu Państwa może nastąpić jedynie po wyczerpaniu wszelkich możliwości uzyskania świadczenia od dłużnika. Rozpoznanie skargi nadzwyczajnej co do zasady powinno doprowadzić do wyeliminowania orzeczenia sprzecznego z prawem. Oznacza to, że skorzystanie ze skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia nie może wyprzedzać postępowania ze skargi nadzwyczajnej, która stanowi dodatkową, nieznaną wcześniej gwarancję usunięcia wadliwego orzeczenia i tym samym przyczyny zaistnienia szkody. W takiej sytuacji nie byłoby podstawy do przyjmowania odpowiedzialności Skarbu Państwa. Tak określona relacja pomiędzy obydwoma skargami, potwierdzająca subsydiarność skargi

o stwierdzenie niezgodności względem skargi nadzwyczajnej, odnosi się zarówno do orzeczeń, które uzyskały prawomocność po wejściu w życie art. 89 i nast. u.SN, w dniu wejścia w życie tych uregulowań, jak i przed dniem 3 kwietnia 2018 r. Jej konsekwencją jest przyjęcie, że po wprowadzeniu skargi nadzwyczajnej ocena dopuszczalności skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia powinna uwzględniać istnienie tego dodatkowego środka bez względu na to, czy została ona wniesiona przed dniem 3 kwietnia 2018 r., czy też po tym dniu. Podkreślenia wymaga, że w ustawie o Sądzie Najwyższym nie ma przepisów intertemporalnych, co prowadzi do wniosku, że należy je stosować w tym zakresie od chwili wejścia ustawy w życie zwłaszcza, że zgodnie z art. 115 § 1 u.SN, ochroną gwarancyjną zostały objęte orzeczenia, które uprawomocniły się po dniu 17 października 1997 r.

Ocena dopuszczalności skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia wniesionej przed dniem 3 kwietnia 2018 r., dokonywana po tym dniu, prowadzi do wniosku, że jest ona niedopuszczalna, z uwagi na to, że istnieje możliwość uchylecia lub zmiany zaskarżonego wyroku w drodze skargi nadzwyczajnej. Skarżąca nie mogła wykazywać stosownie do art. 424⁵ § 1 pkt 5 k.p.c., że nie było możliwości wniesienia środka, który wówczas nie istniał, ale przed dokonaniem oceny doszło do zmiany stanu prawnego, z której wynika niedopuszczalność domagania się wydania prejudykatu zezwalającego na dochodzenie odszkodowania od Skarbu Państwa. W tym wypadku skarżący może zwrócić się do podmiotu uprawnionego, wymienionego w art. 89 § 2 u.SN, o złożenie skargi nadzwyczajnej. Nie ma znaczenia dla kwestii dopuszczalności skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia fakt, że pokrzywdzony nie może samodzielnie wystąpić ze skargą nadzwyczajną. Należy ponownie zwrócić uwagę na art. 89 § 4 u.SN, który przewiduje możliwość wydania przez Sąd Najwyższy orzeczenia, mogącego być podstawą dochodzenia roszczeń odszkodowawczych od Skarbu Państwa.

W niniejszej sprawie skarga została wniesiona w dniu 7 marca 2018 r., a zatem jako niedopuszczalna podlegała odrzuceniu na podstawie art. 424⁸ § 2 k.p.c., z którego wynika, że do takiego skutku dochodzi zarówno wtedy, gdy zmiana zaskarżonego wyroku w drodze innych środków prawnych była lub jest możliwa.

Obejmuje on zatem także sytuację, w której doszło do zaistnienia możliwości skorzystania z innych środków już po wniesieniu skargi.

Z tych względów Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

aj